

múzeumnegyed

A Bay-gyűjtemény kiállítási tere

BASICS BEATRIX

A THORMA JÁNOS MÚZEUM ÉS A BAY-GYŰJTEMÉNY

AZ ÉV MÚZEUMA DÍJ KITÜNTETETTJE 2018-BAN

feladata
Kiskunhalas és
környéke történeti
és régészeti
leleteinek, néprajzi-
antropológiai
emlékeinek, képző-
és iparművészeti
alkotásainak
gyűjtése

Thorma János
művészete is
a bemutatás
központi eleme

egy agilis,
a szakmai életben
folyamatosan jelen
lévő, aktív,
a magángyűjtőkkel
is kiváló
kapcsolatot ápoló
igazgató jelentősen
hozzájárul
intézménye
sikeréhez

A kiskunhalasi Thorma János Múzeum – hasonlóképpen számos vidéki múzeumhoz – helyi kezdeményezésre jött létre 1874-ben. A múzeum elsődleges közgyűjteményi feladata Kiskunhalas és környéke történeti és régészeti leleteinek, néprajzi-antropológiai emlékeinek, képző- és iparművészeti alkotásainak gyűjtése, rendszerezése, megőrzése, feldolgozása és kutatása, valamint továbbörökítése.

A múzeum jelentős szerepet töltött és tölt be a város kulturális életében. Folyamatosan bővülnek a kiállítóterek, és a „brandként” használt Thorma János művészete (nevét 1950-ben, állami tulajdonba kerülésekor vette fel az intézmény) is a bemutatás központi eleme. A területi múzeumok többségéhez hasonlóan kevés munkatárssal, sok munkával és odaadással bővítik a gyűjteményeket, tartják fenn az állandó és időszaki kiállítások rendszerét. A korábbi anyaintézménnyel, a Kecskeméti Katona József Múzeummal és az egykori társ tagintézményekkel is jó kapcsolatokat ápolnak, ami a múzeumi munka minden területén, különösen a kiállítások, könyvkiadás terén szembetűnő.

A múzeumi gyűjtemények 1953-ban költözhetek az 1887-ben épült eklektikus stílusú polgárházba, a Kolozsváry Kiss családról elnevezett épületbe (Kolozsváry Kiss István a város polgármestere volt 1918–1920-ban). Az épület első bővítése 1960-ban történt, a második 2011-ben, a látványraktár kétszáz négyzetméteres szárnyának építésekor, a harmadik 2017-ben.

A kisebb múzeumok, gyűjtemények életében különösen fontos a vezető szerepe, ami a Thorma János Múzeum esetében is igazolódik: egy agilis, a szakmai életben folyamatosan jelen lévő, aktív, a magángyűjtőkkel is kiváló kapcsolatot ápoló igazgató jelentősen hozzájárul intézménye sikeréhez. Amit nemcsak az 1998-ban és most, 2018-ban is elnyert Az Év Múzeuma díj jelez, hanem az eredmények, a folyamatosan és látványosan gyarapodó gyűjtemény, amelynek a legjelentősebb és legújabb eleme a Bay-gyűjtemény megszerzése.

A Thorma János Múzeum azonban a folyamatos gyűjteményépítés révén sokféle anyagot mutat be a már korábban létrejött állandó kiállításain; területi múzeumként Kiskunhalas városa és a környező települések adják gyűjtőkörét több szakágban.

a múzeum
legfontosabb lelete
a csólyospálosi
avar kori női sírban
talált üveg ivókürt

¶ A *Kincsek a homokban. Híres régészeti leletek Kiskunhalas környékéről* Kiskunhalas és vidéke legjelentősebb régészeti leleteit mutatja be. A legkorábbi kiállított tárgyak a Csólyospáloson talált bronzkori sír- és kincseletek. Ezeket követik a szarmaták és az avarok sírjaiból előkerült tárgyak. A múzeum legfontosabb lelete a csólyospálosi avar kori női sírban talált üveg ivókürt. A honfoglalás korának legértékesebb leletegyütteseinek közé tartoznak a Balotaszálláson talált, szintén női sírből előkerült arany ruhakorongok és aranyozott ezüst lószerszámveretek. A tatárjárás után itt letelepülő kunok ékszereit, fegyvereit, használati tárgyait és elrejtett kincseit láthatjuk még a tárlaton. A régészeti kiállítás tematikája egy numizmatikai tárlattal bővült, amely a 11–20. századból származó ezüst, réz, alumínium anyagú váltópénzekkel ismerteti meg a látogatót. A tárlat második része a kiskunhalasi numizmatikai emlékek teljességre törekvő bemutatója. Itt a korai – 1945 előtti – példányokon kívül szükségpénzek, bronzplakettek, érmeik és jelvények sorakoznak. A vidéki múzeumok állandó kiállításain meg lehetőségen ritka a numizmatikai bemutató, és ha még van is ilyen gyűjteménye az intézményeknek, az többnyire nem szerepel kiállításon.

¶ Ha a ma már megyei hatókörű városi múzeumokként működő megyeszékhelyi intézmények egykor a megyék kis nemzeti múzeumaiként jöttek létre – és tegyük hozzá: többségükben ma is így működnek –, a területi múzeumok esetében sincsen ez másként, azzal a különbséggel, hogy szűkebb terület, a település és környezete a legfőbb kiindulópont.

¶ Halas helytörténeti emlékei és néprajzi tárgyai jelennek meg a múzeum másik állandó kiállításán: *Halas, a kiskun mezőváros. 17–19. századi helytörténet és néprajz*. Török kori fegyverek, a Rákóczi-szabadságharc és a redemptio emlékei mellett a pusztai nagyállattartás, a céhes ipar és a 18. század végi lakberendezés tárgyait ismerhetik meg a látogatók. A 19–20. század fordulójának parasztpolgári társadalmát polgári és népi bútorok, viselet szemlélteti, és megjelenik a múzeum névadóján kívüli másik jeles márka, a halasi csipke is, jóllehet annak külön múzeuma is van a városban.

¶ A 2011-ben megépült látványraktárat a népművészetnek szentelték: az emeleten a 18–20. századi népi bútorok és 17–20. századi népi kerámiák sorakoznak a vitrinekben; előadó- és foglalkoztatóterek is kaptak itt helyet.

¶ Korábban a múzeum képcsarnokként használt nagy termében, ma már a 2017-es épületben láthatók a város szülötte, Thorma János (1870–1937) alkotásai. Thorma művészete kezdetben a magyar történelmi festészet 1848 és 1867 közötti virágkorának hagyományait kísérte meg újjáéleszteni a naturalizmus elveinek alkalmazásával. Később a magyar impresszionizmus egyik jelentős képviselője lett a nagybányai művésztelep egyik alapító tagjaként. Élete főművének tartotta

ma már
a 2017-es
épületben láthatók
a város szülötte,
Thorma János
alkotásai

Enteriőr a Bay-gyűjtemény kiállításából

Zitffer Sándor (1880–1962): Nyár a Libamezón, 1926

nagyméretű történelmi képeit, az itt látható *Aradi vértanúk* és a *Talpra magyar!* című festményeket. Az alkotó kései korszakából származó impresszionista, néhol a szecesszió jellegzetességeit magukon viselő műveivel is találkozunk a kiállításban.

¶ A Thorma János Múzeum főépülete mellett az egykori Boróka Ház eklektikus épülete Berki Galériaként működik; az itteni, 2014 őszén megnyílt állandó tárlaton összesen ötven kép szerepel: Berki Violától (1932–2001) 36 mű és Diószeg Baláztól (1914–1999) 14 alkotás négy teremben. A kiállítótér ötödik terme időszaki kiállításoknak ad helyet. A művészekről és alkotásaikról további ismeretek is elérhetők az érintőképernyős információs pult segítségével. Mindkét művész szorosan kötődik a városhoz, életük legnagyobb részét itt töltötték, művészetükre is jelentős hatással volt a hely.

¶ Kivételesen gazdag és változatos tehát a kiskunhalasi múzeum állandókiállítás-kínálata, amely a legnagyobb mértékben a helyi anyagra, tárgyra, művekre és különlegességekre épül. Ez nagyon fontos, hiszen a város, a fenntartó közösség érdeke is ezt kívánja, emellett az is méltányolandó, hogy megtalálták azokat a területeket és a hozzájuk kapcsolódó tárgyakat (régészet, néprajz, illetve Thorma János művei), amelyek – a múzeum hírét nagymértékben növelve – ikonikus jelentőségűek.

az is
méltányolandó,
hogy megtalálták
azokat a területeket
és a hozzájuk
kapcsolódó
tárgyakat, amelyek
– a múzeum hírét
nagymértékben
növelve – ikonikus
jelentőségűek

¶ Utóbbihoz kapcsolódik a legújabb szárny kiállítása, a Bay-gyűjteményből ajándékozott művek anyaga és az újrarendezett Thorma-tárlat. A teljes kollekció 222 műtárgyból áll, 136 festmény, 38 grafikai lap, 48 plasztika az anyag összetétele. A Thorma János Múzeumban a gyűjteményből ajándékozott hatvan festmény és kilenc plasztika látható az új állandó kiállításon, olyan válogatás, amelynek szándéka az volt, hogy „a nagybányai festészet keresztmetszetét és legismertebb alkotóit az érdeklődők megismerhessék” – ahogy Bay Miklós megfogalmazta. Természetesen Thorma János külön hangsúlyt kapott, ami konkrétan 19 képet jelent a múzeum névadójától, az egyik nagybányai alapítótól.

¶ A szatmárnémeti, illetve nagybányai születésű orvos házaspár, Bay Miklós és Bay Éva 1962-ben kezdte a gyűjtést; 1969-ben, Nagybányára költözésükkel egyre több, a művésztelepen alkotó festő műve került a kollekcióba. 1980-ban elhagyták Romániát, és Németországban telepedtek le, természetesen „festményeik velük menekültek”. Az 1996-os, Magyar Nemzeti Galéria-beli centenáriumi *Nagybányai művésztelep* kiállítás ösztönözte a gyűjtő házaspárt Thorma János újrafelfedezésére, addigi, méltánytalannak érzett mellőzését meghaladva művészetének megismertetésére. Monográfiát jelentettek meg, vándorkiállítást szerveztek három ország hét városában. Aztán, ahogy Bay Miklós megfogalmazta: „Kiskunhalason felvetődött az ötlet, hogy Thorma a múzeumnak ne csak

névadója legyen, hanem tartalmi bővülést is jelentsen az intézménynek: hozzanak létre egy jelentős képtárat.” Ehhez ajándékozott a gyűjtő házaspár hetven műtárgyat.

¶ Az új, ötszáz négyzetméter összterületű, háromszintes (pince, földszint, emelet) múzeumi épületszárny építése 2017 márciusában kezdődött, melynek során a korábbi, 2011-ben elkészült szárnnyal teljesen egységes látvány kialakítására törekedtek. A csaknem négyszázmillió forintba kerülő építkezés költségeit pályázati forrásokból is sikerült fedezni, legnagyobb részét a *Széchenyi 2020* program vissza nem térítendő európai uniós támogatása jelentette. Az új szárny közvetlenül kapcsolódott a korábbi, 2011-es bővítéshez, és a terjeszkedés ellenére a múzeumkert területe csökkent ugyan, de még így is mintegy ezer négyzetméternyi maradt.

a földszinten lévő
Thorma Galériában
Thorma János
45 festménye
látható

¶ A múzeum új részének alagsorában a nagybányai művészetet bemutató Bay-gyűjtemény kapott helyet. Egy szinttel feljebb, a földszinten lévő Thorma Galériában Thorma János 45 festménye látható, közöttük a már említett *Aradi vértanúk* és a *Talpra magyar!* óriás vásznai, amelyek a régi épületből kerültek át az új szárnyba. Az új Thorma Galériában megrendezett tárlat a múzeum saját anyagából, a Magyar Nemzeti Galériából és további gyűjteményekből válogatott alkotásokat mutat be. Az új épületszárnyat Dóka József kiskunhalasi építészmérnök, a kiállítást pedig Zalatnai Pál kecskeméti grafikus tervezte. Ez az új épület lehetővé tesz időszaki kiállítások rendszeres bemutatását, amelyek témájukban az állandó tárlatokhoz kapcsolódnak.

¶ A kiállítási enteriőr egyszerű, nyugodt, átlátható; színezése (szürke és zöld) harmonikus környezetet jelent a képek számára. Annál is inkább fontos ez, mivel a képek jelentős hányada a nagybányai „neósoktól” származik, erős színeik visszafogott hátteret igényelnek.

Thorma
Bay-gyűjteménybeli
műveinek többsége
1910 utáni,
a szecesszió hatását
mutató, olykor
klasszicizáló,
néha az
impreszionizmus
klasszikus
korszakát
visszaidéző képek

¶ A válogatás valóban egyenletes, az alapítók mindegyikétől láthatunk képeket, természetesen Thormától a legtöbbit, a helyszínhez illően. Thorma Bay-gyűjteménybeli műveinek többsége 1910 utáni, a szecesszió hatását mutató, olykor klasszicizáló, néha az impreszionizmus klasszikus korszakát visszaidéző képek. Réti István két tájképe kevésbé ismert, Ferenczy *Borús táj fürdőző férfival* című műve és 1910-es aktja jól beilleszthető az életmű folyamába, 1916-os *Pietája* sokáig ismeretlen volt, történetét a gyűjteményről megjelentetett kötetben maga a gyűjtő írta meg a források alapos ismeretében.

¶ Iványi Grünwald Béla viszonylag korai impreszionista *Téli tája* mellett a *Cigánylányok a Zazar-parton* című 1910-es festménye az általa kezdeményezett és irányított változás jeleit mutatja erőteljes színeivel. A művésztelepet alapító és vezető Hollósy Simon 1903-as *Apostola* a Petőfi-mű ihletésére született, de már

nem Nagybányán, hanem miután eljött onnan. Kevésbé ismert, nagyon hatá-
sos mű, nemcsak a korábbi Hollós-, de a Réti-képek motívumát is felvillantja.

¶ A képek jelentős részének maga Nagybánya, illetve annak több részlete a fősze-
replője, témája. Boromisza Tibor *Szénavasárának* a vásártér és a középkori bász-
tlya a helyszíne, előtte a smaragdzöld szénahalmok az égő kék ruhás parasz-
tokkal, Ziffer Sándor *Veresvíz télen*-je 1920-ból a kissé már lehiggadt „vadság”
szerkesztettebb változata. Mund Hugónak a nagybányai főteret ábrázoló vász-
na éppen úgy különlegesség, mint Bernáth Aurélnak a piacteret megörökítő
1916-os képe.

¶ Összességében egyszerre keltenek örömet a Bay-gyűjtemény képei, az ismerős
látvány örömet, ugyanakkor nem kevés különlegesség élményével szolgálnak.

¶ Bay Miklós adományáról, annak a Thorma János Múzeumba kerüléséről ő maga
így fogalmazott: „Még Németországban éltünk, amikor körülbelül húsz év-
vel ezelőtt felvetődött bennünk a magánmúzeum alapításának gondolata. (...)”
2013-ban Szakál Aurél, a Thorma János Múzeum igazgatója többéves ismeretség
és együttműködés után javasolta egy képtár létrehozását, amelynek alapjául a
gyűjteményünk válogatott alkotásai szolgálnának. Több megbeszélés és egyez-
tetés után szerződést kötöttünk Kiskunhalas városával egy nagybányai, ezen be-
lül Thorma János Képtár létrehozására. Hetven alkotást adományoztunk a vá-
rosnak. (...) Nem véletlen természetesen az sem, hogy választásunk miért éppen
Kiskunhalasra esett. Nagybányaiként Évával előnyben részesítjük a kisebb vá-
rosokat, melyek élő közösségként magukénak érzik városuk hagyományainak
ápolását. Úgy látjuk, különösen igaz ez Thorma szülővárosában. Szeretnénk, ha
ez a gyűjtemény és a Thorma János Múzeum élő és maradandó kulturális köze-
ge lenne a város lakóinak és az ideérkező érdeklődő látogatóknak... Bízunk benne,
hogy ezzel olyat tettünk, amely Nagybánya és Thorma János emlékét öreg-
bíti és értékét erősíti.”

szeretnénk,
ha ez a gyűjtemény
és a Thorma
János Múzeum
élő és maradandó
kulturális közege
lenne a város
lakóinak
és az ideérkező
érdeklődő
látogatóknak

¶ A legnagyobb elismerésre méltó eredmény egy magyar vidéki kisvárosi múze-
um e sajátos sikertörténete, amely, ahogy ez hivatalosan is megfogalmazódott,
„a múzeumi munka minden területén felmutatott stratégiai alapú, átfogó és ki-
egyensúlyozott fejlesztéseiért, továbbá a helyi identitás erősítésében elért ered-
ményeiért érdemelte ki „AZ ÉV MÚZEUMA 2018” elismerést”.

Irodalom

Ébli Gábor: *Magyar műgyűjtemények 1945–2005*. Budapest 2006

Büki Barbara–Kovács Zita: *Bay-gyűjtemény*. Kiskunhalasi könyvek I. Kiskunhalas 2014

